

Яцьків М. Ю.

здобувач

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

м. Ужгород, Україна

**КОМПАРАТИВНІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ
У ТВОРЧОСТІ ЗАКАРПАТОУКРАЇНСЬКОГО ПИСЬМЕННИКА
ДМИТРА КЕШЕЛІ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ
«НЕ ПРИЙМАЙТЕ, НЕБЕСА, ПУСТІ ЛЮДСЬКІ СЛОВЕСА»)**

Українська фразеологія пройшла довгий і складний шлях свого становлення. Вона постійно поповнюється новими одиницями, частково або й повністю архаїзуючи чи трансформуючи семантичну структуру питомих чи давно запозичених фразем. Семантично фразеологізми перебувають у тісному зв'язку зі всіма виявами матеріального й духовного життя етносу, з його менталітетом, системою цінностей тощо.

Дослідження фразеологічних одиниць вказують високу частотність вживання компаративних фразеологізмів як в усному, так і писемному мовленні.

Багато вчених займаються вивченням компаративних фразеологічних одиниць, зокрема В. Виноградов, З. Божесва, О. Кунін, А. Нарзан, К. Мізін [1], А. Маратова, С. Рошко, І. Чернишова. Проте, незважаючи на велику кількість різноаспектних досліджень компаративних фразеологізмів, на сьогодні відсутні ґрунтовні розвідки, присвячені аналізу компаративних фразеологічних одиниць у художніх творах.

Актуальність нашого дослідження спричинена посиленням в україністиці інтересу до компаративних фразеологізмів та недостатньою розробкою в українському мовознавстві питань, пов'язаних із вивченням компаративних фразеологічних одиниць на матеріалі художніх творів.

Мета дослідження – дослідити компаративні фразеологізми, репрезентовані у художньому творі закарпатоукраїнського письменника Дмитра Кешелі «Не приймайте, небеса, пусті людські словеса».

Для реалізації поставленої мети плануємо розв'язати такі завдання:

- опрацювати відповідні теоретичні джерела, що стосуються фразеології загалом, а також присвячені дослідженню компаративних фразеологічних одиниць;
- зафіксувати фразеологічне багатство художнього твору Дмитра Кешелі «Не приймайте, небеса, пусті людські словеса»;
- докладно проаналізувати фразеологічний матеріал, а саме компаративні фразеологічні одиниці, виявлені у творі Дмитра Кешелі.

На думку О. Щепки, компаративні фразеологічні одиниці – це стійкі, відтворювані, частково або цілісно переосмислені експресивні одиниці мови, що мають формальні ознаки компаративності у вигляді порівняльних сполучників або інших порівняльних конструкцій [2, с. 212].

Компаративні фразеологізми – одиниці, генетично близькі до порівняльних речень і формально марковані фразотворчим компонентом *як* або *ніби*, *наче*, *немов* тощо [3; 4]. А. Романченко зазначає, що сполучник *як* надає порівнянню відтінку реальності, звороти, які приєднуються іншими сполучниками, вказують на умовність, допустимість, можливість спільності [5, с. 42].

Досі дискусійним питанням у компаративній фразеології залишається питання компонентного складу компаративних фразеологічних одиниць. В. Огольцев виокремлює такі компоненти: 1) елемент А – те, що порівнюється (суб'єкт порівняння); 2) елемент В – те, з чим відбувається порівняння (об'єкт); 3) елемент С – спільна ознака порівнюваних предметів, явищ, дій, ознак (основа порівняння) [6].

А. Романченко у своїх дослідженнях виділяє такі основні структурні типи компаративних фразеологічних одиниць: дієслово, яке виражає дію чи стан, та порівняльна група (V+conj+ N); прикметник та порівняльна група (Ad+conj+ N) [5, с. 45].

Дмитро Кешеля належить до найпомітніших сучасних українських прозаїків. Його творчість багатопланова – тут і оповідання, художній нарис, повість-балада, повість у новелах, роман у новелах, роман з народного життя, драматичні відгалуження – п'єса соціально-історична, соціально-побутова, соціально-філософська, гумористично-сатирична, різдвяно-ігрова [7, с. 124].

Художні твори Дмитра Кешелі багаті на фразеологічні одиниці. Фразеологізми, природно, зумовлені експресивно-характеристичною формою закарпатського говору, який творить живе мовленнєве тло його художніх текстів. Фразеологічні одиниці спрямовані на те, щоб донести думки автора до читачів, сформулювати у них певні враження. Компаративні фразеологізми займають значне місце у творчості Д. Кешелі, вони служать художнім засобом створення образності, передачі психологічного стану персонажів, характеристики дій і вчинків головних героїв.

У творі «Не приймайте, небеса, пусті людські словеса» ми виявили 44 порівняльні фразеологічні одиниці. Виділяємо такі лексико-граматичні розряди компаративних фразеологічних одиниць:

1. Іменні: **очі, як малярські сливи** – вказує на зовнішність людини, гарні великі очі. Наприклад: *До того ж чорна, як циганка, з гачкуватим, як у ворони, носом, проте дивовижно-красивими і звабливими, як малярські сливи, очима* [8, с. 79-80]; **осінь, як барвистий циганський прапор** – стан природи. Наприклад: *Для мене поки що ця осінь з дідом і бабою – як барвистий циганський прапор, як апофеоз, вершина краси, свято молодого полум'я, яке частіше бездумно спопеляє, аніж мудро гріє* [8, с. 73]; **голова, наче зів'яла хризантема** – фізично-емоційний стан особи: стомлена людина заснула. Наприклад: *Опустився неподалік від мене, зіперся на сливу, голова, наче зів'яла хризантема, впала на груди і «Будь здоровий, Мішку, напийся бровзи»* [8, с. 78]; **дід, як молодий лошак** – фізичний стан особи: сильний чоловік. Наприклад: *Дід, як молодий лошак, із диким криком підхопився, рвонувся, але тут же впав, прив'язаний мною до сливи, Соломон, збиваючи з себе полум'я, перевертався по землі і дико волав про поміч* [8, с. 78]; **губи-торомби, як у килавого бегемота** – зовнішній вигляд

особи: великі опухлі губи. Наприклад: Щоправда, місяць мій діди́ко лежали у лікарні, а відтак ще півроку з такими губами-торомбами, найся не приказує, як у килавого бегемота [8, с. 78-79].

2. Дієслівні: впертися, як коза – дії, вчинки, поведінка людини: впертість, наполегливість. Зоосемічне порівняння базоване на атрибуті, яке приписане істоті. Наприклад: Коза Танкіста, як і всі тварі невинні, маючи від мамки-природи дивовижне передчуття фатальності, певне, уже зачула майбутню трагедію, почала ревіти і тягнути Фіскарошку подалі від гріха. Проте тепер уже баба вперлася, як коза – ні з місця! [8, с. 65]; підпорхнути, як підсмалений горобець – дії, вчинки, поведінка людини: швидко. Наприклад: Розгніваний, намірився ногою бабі в сідницю. Проте Фіскарошка, як підсмалений горобець, підпорхнула і дід з усієї сили влупив чоботищем під хвіст козу Танкістку [8, с. 60]; волочитися, як коров'ячий хвіст – дії, вчинки, поведінка людини: йти за кимось позаду. Наприклад: А за ним, як коров'ячий хвіст, волочуся я, весь час голублячи розтовчений ніс [8, с. 86]; мовити, наче відрубати сокирою – позначення мовленнєвої діяльності: різко, категорично, не добираючи слів. Наприклад: Фіскарошка поклала на землю вузлик, обернулася до нас, взялася за боки і твердо, наче відрубуючи сокирою, мовила: – Все, Мішку, капут і фертик! Купуємо пса!» [8, с. 86]; крутити, як жебрак бідою; крутити, як відьма мітлою – дії, вчинки, поведінка людини: швидко кружляти у танці. Наприклад: Дід крутив серед дороги бабою, як жебрак бідою, баба дідом, як відьма мітлою [8, с. 88].

3. Ад'єктивні. Порівняння ґрунтується на асоціативних зв'язках за характерною ознакою предмета, за параметричними даними, за подібністю форми. Основою порівняння виступає прикметник, який поєднує різні поняття, між якими встановлюється зв'язок. Наприклад: пахняча, як цукрові грушки – стан предмета, явища: солодкий запах алкоголю. Наприклад: – Ти знаєш, а твій братцьо Микулка дуже ядерну палінку варить, текла би з каменю, – мовила баба, витираючи губи після чарки. – Така гладенька, як олія, а пахняча, як цукрові грушки... [8, с. 89]; гладенька, як олія – стан предмета, явища: м'який на смак алкоголь. Наприклад: – Ти знаєш, а твій братцьо Микулка дуже ядерну палінку варить, текла би з каменю, – мовила баба, витираючи губи після чарки. – Така гладенька, як олія, а пахняча, як цукрові грушки... [8, с. 89]; щасливий, як великодня писанка – фізично-емоційний стан особи: великодня писанка символізує весняне відродження природи, щастя, радість. Наприклад: Проте вигляду не подав, що бачить. Котився по класу веселий і щасливий, як великодня писанка, роздавав усім привітні усмішки, погладжував по мудрих голівках сільських Геродотів, а мене обминав, наче прокаженого [8, с. 49].

Наше дослідження продемонструвало, що іменні компаративні фразеологічні одиниці здебільшого характеризують особу, її зовнішність, фізичний, емоційний стан особи, дієслівні вказують на дії, вчинки, поведінку особи, мовленнєву діяльність, а ад'єктивні фразеологізми відображають фізично-емоційний стан особи та дають характеристику неістотам (предметам, явищам). Перспективу подальших досліджень вбачаємо у поглибленому студіюванні компаративних стійких одиниць у лінгвокультурологічному руслі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мізін К. І. Людина в дзеркалі компаративної фразеології: монографія [Текст] / К. І. Мізін. – К.; Кременчук: ПП Щербатих О.В., 2011. – 448 с.
2. Щепка О. Типологія компаративних фразеологічних одиниць в українській і російській мовах: порівняльний аспект [Текст] / О.Щепка // – Лінгвістичні студії: зб. наук. праць / Донецький нац. ун-т; наук. ред. А. П. Загнітко. – Л 59 Донецьк: ДонНУ, 2011. – Вип. 23. – 325 с.
3. Судоплатова М. Н. Устойчивые компаративные сочетания и компаративная фразеология [Текст] / М.Н. Судоплатова // Современная русская лексикография. 1977. – Л., 1979. – С. 48–62.
4. Чернышева И. И. Фразеология современного немецкого языка [Текст] / И. И. Чернышева. – М., 1970.
5. Романченко А. П. Про суть компаративних фразеологізмів та їх семантико-структурні особливості [Текст] / А. П. Романченко // Записки з українського мовознавства: Зб. наук. пр. Вип. 14: Українська мова в синхронії і діахронії / Відп. ред. О. І. Бондар. – О.: Астропринт, 2004. – 176 с.
6. Огольцев, В.М. Устойчивые сравнения в системе русской фразеологии [Текст] / В. М. Огольцев. – Л.: Изд-во Ленинград. гос. ун-та, 1978. – 159 с.
7. Поп В. Реальний і віртуальний світ Дмитра Кешелі: Нарис життя і творчості [Текст] / В. Поп. – Ужгород: Мистецька лінія, 2005. – 152 с.
8. Кешеля Д. Політ співочого каміння. Трилогія з народного життя [Текст] / Д. Кешеля. – Ужгород: Карпати, 2012. – 496 с.